

שם היחידה: שורשים ומסורת - יחידת מבוא

רקע למורה על היחידה

רציונל

יחידה זו פותחת את לימודי שבילי מורשת ומזמינה את התלמידים לברר את משמעותם של המושגים 'שורשים' ו'מסורת'. היא יוצאת מנקודת הנחה שלשורשים ולמסורת יש חשיבות בעיצוב זהותם של היחיד, הקהילה והחברה, בהעמקת תחושת השייכות וביצירת רצף בין הדורות. הדילמות המוצגות ביחידה אינן מטילות ספק בעצם הצורך במסורת או בחשיבות שימורה, אלא עוסקות בדרכים הראויות לקיים אותה במציאות משתנה: מה חשוב לשמר, מה דורש פירוש או התאמה, כיצד מתמודדים עם ריבוי מסורות ומה מבקשים להעביר לדורות הבאים.

במהלך היחידה התלמידים ייחשפו לדילמות מתוך תוכנית הלימודים השנתית. באמצעות מיון, שיחה, כתיבה ובחירה הם יגבשו הבנה ראשונית של המושגים שורשים ומסורת ויזהו את הזיקה בינם לבין זהות, אמונה, מנהגים, סמלים, מחלוקת, שייכות ואחריות. בסיום היחידה יבחרו התלמידים ארבע עד שש דילמות שלדעתם חשוב לעסוק בהן. בחירתם תשמש את המורה בבניית תוכנית הלמידה השנתית, לצד נושאי החובה ושיקולים פדגוגיים ומערכתיים.

הערות למורה:

1. נקודת המוצא של היחידה

היחידה, כמו תוכנית שבילי מורשת כולה, אינה מיועדת רק לפתוח שאלות ביחס למסורת, אלא גם להדגיש את חשיבות העיסוק בה, שימורה והעברתה הלאה. הדילמות המוצגות בה אינן מטילות ספק בעצם הצורך בשורשים ובמסורת, אלא מזמינות בירור של הדרכים הראויות לשמרם במציאות חיינו, לפרשם, להתאימם למציאות משתנה ולהעבירם לדורות הבאים.

2. מרחב הבחירה בתוכנית

התוכנית מאפשרת למורה מרחב בחירה רחב ביחס לתכנים, לסדר הלמידה ולהיקף העיסוק בכל דילמה. המורה יכול לבחור אילו דילמות להציג לתלמידים, אילו יחידות ללמד, כמה חופש להעניק לתלמידים בבחירת הנושאים ואילו נושאים להגדיר כחובה. אפשר להציג את כלל הדילמות, לבחור מראש מתוכן או להוסיף דילמות המתאימות לכיתה, לקהילה ולבית הספר.

הבחירה שתתקיים בשיעור השלישי נועדה לספק למורה מידע על תחומי העניין והשאלות של התלמידים ולסייע בבניית תוכנית הלמידה השנתית. היא אינה מחליפה את שיקול דעתו המקצועי של המורה או את יחידות החובה בתוכנית.

שימו לב: בכל דילמה שתוצג קיים מתח יצירתי בין שני קטבים:

האוניברסלי אל מול הפרטיקולרי, חידוש מול שימור, אחדות מול ריבוי וייחודיות וכד'. המתח הזה הוא לב הדילמות. לא צריך לפתור אותו, צריך לחקור אותו.

השאלה המניעה

מה הופך סיפור, מנהג, חפץ, מקום או מחלוקת לחלק מן השורשים והמסורת שלנו?

מטרות היחידה

מטרות ייחודיות תלויות גיל

- התלמידים יתנסו בהבעת עמדה ראשונית, בהנמקה, בהקשבה לעמדות שונות ובבחינה מחודשת של עמדה.
- התלמידים יתנסו בבחירת דילמות שלדעתם חשוב לעסוק בהן במהלך השנה.

מטרות פדגוגיות

- להכיר באופן ראשוני את הסוגיות שבהן נעסוק במהלך השנה.
- לחזק תחושת שייכות וחיבור למורשת באמצעות בחירה אישית והבעת עמדה.

מטרות דיסציפלינריות:

- בירור משמעות המושגים 'שורשים' ו'מסורת' באמצעות דוגמאות ודילמות.
- היכרות ראשונית עם הסוגיות שבהן נעסוק במהלך השנה.

מטרות ערכיות:

- טיפוח יכולת להקשיב לעמדות שונות ולנהל שיח מכבד סביב סוגיות ערכיות.
- פיתוח אחריות אישית וחברתית דרך דיון במשמעויות הערכיות של סוגיות מן המורשת.

באילו דילמות חשוב שנעסוק השנה?

מטרות השיעור

ערכים

חיבור אישי למסורת

מיומנות

- בחינה מחדש של עמדה
- הכללה והמשגה
- בחירה והנמקה

תוכן

השיעור מאפשר לתלמידים לבחור את הדילמות שלדעתם חשוב לעסוק בהן, לנמק את בחירתם ולהשפיע על בניית תוכנית הלמידה השנתית.

מבנה השיעור

1 פתיחה (5 דקות)

מקורות ומשאבי הלימוד ראה "ספריית תוכן ומקורות"

דרכי הוראה

המורה מציגה מחדש את כרטיסי הדילמות ומסבירה כי במהלך השנה לא יהיה אפשר להעמיק בכולן. התלמידים יתבקשו לבחור **ארבע עד שש דילמות** שלדעתם חשוב במיוחד לעסוק בהן. המורה מבהירה כי הבחירה עשויה להשפיע על התוכנית השנתית, לצד שיקול דעתה המקצועי.

מיומנויות

- שחזור ידע
- הבנת מרחב הבחירה והאילוצים
- קבלת החלטות

מוקדי לימוד

חזרה אל הדילמות והצגת מטרות הבחירה.

תוצר לשלב זה

הבנה של משימת הבחירה.

2 גוף השיעור (30 דקות)

דרכי הוראה	
שלב א: כל תלמיד בוחר שלוש דילמות וכותב ליד כל אחת מדוע חשוב לעסוק בה במהלך השנה. אפשר להציע שיקולים: היא קשורה לחיים שלנו; היא חשובה להבנת השורשים והמסורת; היא מעוררת שאלה שמעניינת אותי; היא עשויה לעורר דיון משמעותי בכיתה וכיו"ב. שלב ב: כל תלמיד מציג את בחירותיו ומנסה לשכנע את חברי הקבוצה. הקבוצה נדרשת לבחור שלוש-ארבע דילמות ולהכין נימוק קצר לכל אחת. שלב ג: כל קבוצה מציגה דילמה אחת שלדעתה חשוב במיוחד לכלול בתוכנית ומנסה לשכנע את הכיתה. שאר התלמידים יכולים לשאול שאלות, להוסיף נימוקים או להציג הסתייגות. שלב ד: כל תלמיד מצביע לארבע עד שש דילמות (לבחירת המורה). המורה אוספת את התוצאות ושומרת אותן לצורך בניית התוכנית השנתית.	
מיומנויות	מוקדי לימוד
- בחירה מושכלת, קביעת סדרי עדיפויות והנמקה בכתב. - הצגת טיעון, הקשבה, שכנוע, משא ומתן וקבלת החלטה קבוצתית. - דיבור בפני קהל, טיעון, שאילת שאלות, תגובה עניינית והקשבה ביקורתית. - הכרעה, הפעלת שיקול דעת והשתתפות בתהליך משותף.	- בחינת החשיבות, העניין והרלוונטיות של הדילמות - השוואת סדרי עדיפויות וגיבוש בחירה קבוצתית - בחינת חשיבותן של הדילמות השונות - גיבוש סדר עדיפויות כיתתי
תוצר לשלב זה	
דירוג כיתתי של הדילמות.	

סיכום השיעור (5 דקות)

דרכי הוראה	
כל תלמיד משלים: "הדילמה שהכי חשוב לי שנלמד היא... מפני ש..."	
מיומנויות	מוקדי לימוד
- בחירה וניסוח עמדה - כתיבה רפלקטיבית	בחירת דילמה באופן אישי להמשך
תוצר לשלב זה	
כרטיס יציאה אישי	

ספריית תוכן, מקורות ומשאבי לימוד

התוצר המסכם של היחידה: מפת מסע כיתתית: "השאלות שנפגוש בדרך"

במרכז המפה תופיע השאלה: מה הופך סיפור, מנהג, חפץ, מקום או מחלוקת לחלק מן השורשים והמסורת שלנו?

סביבה יוצגו ארבע עד שש הדילמות שנבחרו ללמידה במהלך השנה (המורה עשויה לבחור בהן במסגרת קבלת ההחלטות המקצועית שלה). עם סיום כל יחידה התלמידים יוכלו לחזור אל המפה, להוסיף תובנות ולבחון אם הבנתם את המושגים "שורשים" ו"מסורת" השתנתה.

מומלץ שהמפה תישאר תלויה בביתה. עם סיום כל יחידה במהלך השנה, התלמידים יוכלו לחזור אליה, לסמן באילו שאלות עסקו, להוסיף תובנות ולבחון אם ההגדרה שלהם לשורשים ולמסורת השתנתה.

היתרון במהלך הזה הוא שיחידת הפתיחה אינה מסכמת מראש את התכנים. היא פותחת שאלות, יוצרת סקרנות ומבהירה לתלמידים כבר בתחילת הדרך שתהליך ההוראה והלמידה במסגרת תוכנית "שבילי מורשת" אינו עוסק רק בידיעת העבר, אלא בבירור היחסים בינם לבין מה שקיבלו, האופן שבו הם מפרשים אותו ומה שיבחרו לקחת עמם הלאה.

רשימת מקורות:

- משנה, אבות ג', א (המקור המלא - להצגה בפתיחת השיעור):
עֲקֵבְיָא בֶן מִהֶלְלָאֵל אוֹמֵר: הִסְתַּפֵּל בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים, וְאִין אַתָּה בָּא לִידֵי עֵבֶרָה: דַּע מַאֲיִן בָּאתָ, וְלֹאֲן אַתָּה הוֹלֵךְ, וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֹתִיד לֵתֵן דִּין וְחֶשְׁבוֹן. מַאֲיִן בָּאתָ? מִטְּפָה סְרוּחָה. וְלֹאֲן אַתָּה הוֹלֵךְ? לְמָקוֹם עֶפֶר, רָמָה וְתוֹלְעָה. וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֹתִיד לֵתֵן דִּין וְחֶשְׁבוֹן? לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים, הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.
- משנה, ראש השנה ב', ח'–ט'.
- משנה, אבות ה', י"ז.
- תלמוד בבלי, עירובין יג ע"ב.
- תלמוד בבלי, בבא מציעא נט ע"ב.

לעיון נוסף:

- Assmann, J., & Czaplicka, J. (1995). Collective memory and cultural identity. *New German Critique*, 65, 125–133. <https://doi.org/10.2307/488538>
- Ritchhart, R., Church, M., & Morrison, K. (2011). *Making thinking visible: How to promote engagement, understanding, and independence for all learners*. Jossey-Bass.
- Shils, E. (1981). *Tradition*. University of Chicago Press.
- UNESCO. (2003). *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. <https://ich.unesco.org/en/convention>